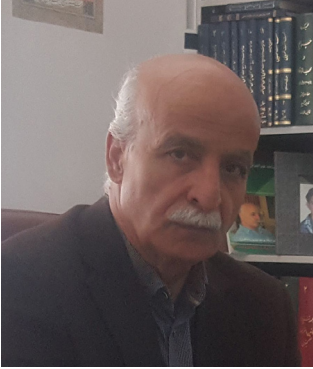

كىم قىرىلدى، كىم قالدى

يوسف بهنمون

آجى حياتىن چئورەسىندە اورەيىندە تۈز باسمىش اسكى نىسكىلەر كۆنلۈندە تىنجىخىمىش دىلكلەرنى جمدەيى، گۆزلىرىندە سىرا-سىرا درد، ياناقلىرىدا قالاق-قالاق سولغونلوق، ايچىندە سونسوز آجىلىق و يالنىزلىق داشىيرسان. داھا آرتىق اليندىن-قولوندىن، گۆدەندىن ايش چكىرسن، بلكە آج قارىن و عايىلەنىن قوپ-قورو باغىرساقلارى بىر آن دا اولورسا دۇيسون. آما نىجە دۇمىشلا هر زامان الين خمير قارىن آجدى. البتە بو قدر آجلىق، آجلىغى و يارامازلىغى و چىلپاقلىغى دا، راحتجاسىنا جان قورتارىب و آغ گونە دە چىخماق اولار. آما هانسى يولدىن نە تەھر و هانسى نەدىن لىك اوزرىندە دۇمىك سادەجە ايلك يولو، دوغرو آيىق وجدانى، جاندان دىشارى چىخارىب، آياقلار آلتدا ازىب هاوايا پوسكورمك دىر. سونرا

ئىلەمەلى ايدىم داھا، دوغرو دۇسم كى بوندىن آرتىق نە ائدە جكدىم، بىر ايش او دا بىر يئردە البتە كى گلىرى چوخ آز اولار كن، نە اولورسا حيات دۇنگەسىن فېرلاندىرىدى. باھالىق ھىئوهرەسى بىر قورخونچ دئو كىمى ال-قول آچىب، باغىراكن، باغرى ذلەن ھايقىرتى سسى بوتۇو ايلك سوموكلرین لاپ درىنلىيىنە تك يورويوردو و سن تمام ھىكلىنلە، بوتۇو منلىكلرین يوكسكلىيىنە باخماياراق، او دەشتلى سسىن قورخوسوندىن سوسوب، دايانىب، يالنىز و يالنىز باھالىق اۇنۈندە بىر چىلپاق و گوجسوز كۇرپە تكىن سارسىلىب، دىشلىرىن بىر-بىرىنە سورتولمەدىن اليندىن داھا باشقا بىر ايش گلمىردى و آرتىق ايچىندە مظلوملوق حىسى و باجارقى سىزلىقدان بوينون چىنىندە، چاراسىز، آھ پوسكوروب، دردىر گۆلۈندە بوغولوردون، بىر يئردە كى بىر اوشاق كى يوخ اوچ چىلپاق، تامارزى و گۆرمەمىش اوشاقلار بوتۇو توپلومسال حاقلاردان محروم، لاپ سادەجە دوغال ئىيىب، ايچمەلدىن خېرسىز اينسانلىق حىسلىرىدىن ايستر گولوب اويناماق، ايسترە شنىلىك ائتمەدىن باشاباش، ايرەلى و اوزاق آنجاق، ايستكلىرى و دىلكلىرى حتى سادەجە اولورسا دا دئە يارىم كىلو چىلەك يا ايستر بىر توپوق كىباب نىچە گونلر بلكە دە آيلار گۆرمەدىن-يئمەدىن نىسكىلە دۇنور و سن او سوچسوز و معصوم اوشاقلارین آرزى و ايستكلىرى نىسكىلە دۇنگە، هر آن مین كره اۇلوب دىرلىرىسن و قانادلارى سىنمىش قوش تكىن سوزالىرىسن و چاراسىزلىقدان يارالى بىر كۇپك كىمى، گىچەلمە دە آرتىق اۇز ساحەيەن فىرفىر فىرلىدانىرىسن. ھىچ كىم بىلمىر، اۇز ايچىندە ان سرت، ان آغىر، ان قىبارىق شكىلدە، تونقال-تونقال اۇرۇم داشىيرسان، كىمسە نە بىلىر، يالنىز آدىن اينسان اولاراق، گندىب گلىرسن، دوروب اوتورورسان و داغارجىق جا قارىنى قىوپىر-زىوپىرلارلا دولدوروب ياشايرسان. البتە يالنىز اۇزون اوچون يوخ، بلكە دە بىر آز-ياالاواج چىلپاق اوشاقلارین اوچون، حياتى سورمەيە چالىشىرىسن. بو

اوره يېنډه و كۆنلۈندە تاماچ و آرتيقراق ايستەمك
 حيسىن دوغرىلدوب، مال-قارادان باشقا ھىچ
 نەيە فيكىر ائتمەمك دىر. بىردە اينسانى
 اۋلچولرى و اينسانلىق حيسلرېن و داورانىشلارى
 بوراخىب، اوزاقلارا آتماق دىر. ھا بئله حلال-
 حرامدان سۆز آچماقدىر، آتالار دىمىشكن ھر نە
 اۋنويەن توش گلېرسە «آتام منە كور دىيىب، ھر
 گلىنى وور دىيىب» وار گوجو ايلە يار-يولداشىنى،
 قارداشىنى، قونشونون و باشقالارى نېن رحىمسىزجە
 جىيىن بوشالدىب سويماق دىر. نە قدر
 كۆپك اوغولوق، شرفسىزلىكلە السىز-
 آياق سىزلار، اۋك سوزلرېن مالىن يىيىب و اۋزون
 كىمى اينسانلارېن باشىنا بۆرك قويوب، دولاب
 قوروب، آلدادىجى ايشلرلە ناحاق سىزجاسىنا
 وارليغىن ايندىن آليب اونلارى قارا گونە
 اوغرادىب، بئش گونلوك قوندارما و اۋترى
 ياشاماق دىر. آجاق بو ساياقدا و بو ساياقلارېن
 اۋلچوسوندى نە تىكجە ياشاماق اولار، داھا آرتىق
 گووہنلى دە ياشاماق اولار. بىردە كى كوتلەوى
 آخريم كۆكو قولدورلوقلا سوسلەمەسىن. بلكە
 دە اينانمىياسىز، آما نئجە حيات چئورەسىندە
 يوزە يىتمىش كوتلەلر بو تەھەر حيات سورورلر
 و يوزە اوتوزلارېن ھرزامان سىككىزلىر دوققوزلارى
 آلتىندا رھنيە دىر. آما نئيلەمك يوخسوللوق
 داشىن اوزاقلارا آتماقدا او قدر راحت و الوئرىشلى
 دىيىل. چوخلو ايشلر گۆرمك گرەكىر كى داھا
 بىردە يوخسوللوق دردىنە دوشمەيەسن. دىمك
 اولار كى گرک ويجدانى اۋلدورەسن، دويغو
 دوشونجەنى قافادان، اوركدن بوشالدىب آتماق
 شرفسىزجە، ھرنەيى اىستر اۋزگە مالى اولسون،
 منىمسەمك و اونا گۆرە دولابچى دولاندىرىجى و
 آلدادىجى اولماق و دوغرى سونوج آتماق گرک دىر.
 ياخشى بىليرسىز و ھرگون ھر يىردە كى ياشىيرىق،
 ائشىدىرىك اىستر ائل-اوبامىزدا اولسون، اىستر
 قونشو قارداش، و يولداشىمىز و يا چوخلو تانىشلار
 كى چئورە يزدە ياشايلارلار، دىمك راحت و زنگىن
 حيات سورورلر. آجاق نە اولورسا اولسون و
 اونلار كىمە نە دىسەر دىسىنلر آما

اۋجورلارېنا بئش آچقا قويسونلار. ھر نە اۋز
 قايداسىندا اولاجاق، اوتانماسالار، نئجە دئيرلر
 اوزلرېنە توپورسەرلەر دە معروض قالمازلار. نىيەكى
 اونلرېن سون مودئل آرابالارى و بياض ائولر،
 اىستەدىكلرى قدر بانكلاردا پارالار و
 گلەجكلرى دە مال-قارا كۆلگەسىندە موتلو
 اولسون. نئجە دئيرلر كى عارى يىيىب ناموسو او
 پىس يىزلرېندن آسسالاردا ھىچ مان دئىيل اونلار
 اوچون. چونكو ياشايش اۋلچولرى زنگىن
 ياشاماق دىر. آما بو قدردە دئىيل. بو قونو ايلە
 بۆيلە سادەجە و وئچسىز ياشاماق اولماز. ايلك
 اۋنجه كۆپك اوغولوق، دولاب قورماق، يالان
 دانىشماق، دوشونجەسىز گنجەنى گوندوزە و
 گوندوزو گنجەيە چاندىرماق و حيات چئورەسىندە
 سايمازيانا و قانمازلىق تملرېندە توپلومسال
 ياشايشدا ھر كىمىن ايندىن گلمز. نە اولورسا
 آخى بعضن بىر آز اينسانلار آز يا چوخ بىر زاد
 آتلايىب دوشونورلر. من بو قارما-قارشىق
 چئورەدە و قارامتىل حياتدا بو قدر، يارمازلىقلار
 اىچرىسىندە نئيلەمەلى ايدىم. بو يارماز،
 رحىمسىز، قاپ-قارشىق زاماندا عائلەم اوچون
 گۆرەولى ايدىم. لاپ آزى، آج قارىنلارېنى، قورو
 چۆركلە دويوزمالي ايدىم و ھايتلە چىلپاق يالېن
 اھىنلرېن، سىجاق-سويوق ھاوادان
 قورومالي ايدىم. سن دە بىليرسن چوخ اىي
 دوشونورسن كى، سادەجە ياشايش
 چرچىوہسىندە ساغلام باش ساخلايىب سادەجە
 نفس چىمك نە قدر چتىن و آغىر بىر دوروم دور
 ھاردا قالسىن كى، مال-قارا زنگىن اينسانلارېن
 اۋنۈندە اۋزونو قوروماق داھا چتىن و زور
 ايش دىر. زامان دۆنرگەلى بو ساياقدا فىرلاندىقجا
 سن دە فىرلانيرسان آما سندن داھا او گوج و
 قالېن قابارىق گۆۋدە و ساغلام روح يوخ، نىيەكى
 درد و كدر تونقالى آلتىندا، بئلىن بوكولور و
 اۋزىلر يوكونون آغىرلىقدان بىر نار كىمى
 داغىلىب دنە-دنه ازىلىب پارچالانيرسان. سىزە بو
 قدر دانىشىدىغىمدا، دىمەلىم كى عائلە باشىن
 دولاندىرماق اوچون گۆۋدەمدن اوستون ايش

چکرکن، یکی پشهم وار. چالیشیرام. چوخدا آغیر سانکی اونلاری حیات آجیلیقلاریندان قورویام. اونا گۆره گونش ساریمتیل و داریدیریجی سون ایزلرین، دام-باجلارین آتیندا بوراخارکن، تله‌سیک یوخودان آییلیب، هئچ نه یئییب ایچمه‌دن موتؤوخانا یا «موتاب بازاری» قاچیردیم. عائله‌نین اوزون گۆرمه‌دن اؤزلیکجه خیرداجا قیزی می گۆرمه‌دن ایشیمین باشیندا حاضیر اولوردوم. هر گون یورغون گۆده‌ده، کتچمیش گون‌لرین و گنجه‌لرین یورغونلوغون حییس ائیدیردیم. اون یکی ساعات موتورخانادا، شریت آچیب، ایپ‌لری ال‌لریله دولاشدیریپ کۆرپه اوشاق کیمی تاتی-پاتی گاه اؤنه یورویوردوم گاه ایسه گئری قایدیدردیم. آما نه اولورسا ایشین اودومو و اوغورو اوزره، یورغونلوقدان ایره‌لی راضیلیق حیسی، منی داها آرتیق ایشیمه آردیجیل باغلایدردی. بیر زامان چاراسیزلیقدان، بوش‌بئکار اولونجاق او قارانلیق دۆرد دووار ایچیندن جان قورتارانندان سونرا حیات یولداشیمین اؤگئی دایسی، بو ایشی منه وئرمیشدی. چتین لیینه باخمایاراق، ماراقلا و سئوینج‌له اون یکی ساعات آمان سیز و آردیجیل قان‌تر ایچینده بیر گیجه‌لمیش تویوق کیمی اؤز باشیما فیرلانیردیم. یالنیز ناهار چاغی بیر ساعات یئمک اوچون دینجه‌لیردیم. یئنه ایش و هر زامان ایش و گنجه‌لر یورغونلوق و آغری‌دان، اوموزدان اوموزا دؤنوردوم. آما نجه‌کی دئدیم ایشیمدن راضی ایدیم. بیر یئرده کی چوخلو اییدلر، پشهم سیز، توپلومسال حیاتدا چیرکین و چیرکابلی ایش‌لر گۆروردولر، و اؤزل حیاتلارین زهیرلندیریدیلر و چوخ گنج‌لر ده، تحصیل آماق‌لارینا باخمایاراق، آشاغی ایش‌لرده چالیشیردیلا، یول چکمه ایش‌لرینده، کرخانالاردا، آغیر معدن‌لرده کی البته گلیرلری ده ایش‌لری‌له اویغون اولموردو، اونا گۆره من دوغروسو اؤز ایشیمدن راضی ایدیم. اون یکی ساعاتدان سونرا آخشام چاغی، یورغونسا، اوزولموش گۆده‌ده‌له گون باتانا یاخین زامان، ایکینجی ایشین باشینا گئیدیردیم و گنجه

ساعات اون‌بیر و یا اون‌ایکی یه قدر حکیمین مطینده ایشله‌بیردیم. مطبده نه قدر چئشیدلی گۆرکم‌لر و هابئله تورلو خاطیره‌لر و جور به جور سؤزلر ائشیدیب و دویدردوم کی بوتؤولوکده روحو اینجیدیب جان یاندیریجی سؤزلر آیدینلادیردی کی نه قدر اینسانلار خسته-یورغون و اورکلر دولو درد و کدر، کی سؤز و صؤحبت‌لر و پیچیلتی‌لار سانکی سونسوز ایدی و اونلار بیر-بیرلری‌له دردله‌شیردیلا. بلکه ده روحی جهتدن توختالیق تاپسینلار. هیهات، هئی، سیز منه حاق وئرین کی بو قدر آجی و اویغونسوز آخار-باخارلا حیاتین کۆکون ده‌پهرسیز و فایداسیز آدلاندیریم. بلکه ده بو سایاق دئییل؛ من ساندیغیم کیمی ده اولماز. آما سیز نه دئییرسیز اون یکی ساعات توز-تورپاق ایچینده سحر اثرکن آخشاما قدر یورغون آرغین چالیشما و ایپ-شریت توزوندان خسته‌لنمک و سونرا گنجه ساعات اون‌ایکی‌به قدر یورغون‌سا ودرده‌جرسه، اؤزون کیمی درده‌جر و اؤزلم‌لی اینسانلارین آجی درد‌لرین ائشیدیب دویماق دوغروسو، سونوجدا بیر دئوریلیمیش اسروک تکین جمده‌یی یورغان-دؤشه‌یه سالماق و اوشاق‌لاری گۆرمه‌دن، اؤنجه‌سال دا شن تکین، او قدر درد و اینجی‌لیکلر ایچینده یوخویا دالماق و بو دوروم هر گنجه و هر گوندوز تیکرار دئییه منیم حیات و عؤمور آنلاریمی قارانلیغا و حسرت‌لره اوغراشدیریر. بعضن حیات یولداشیم اؤلومجول گۆده‌یی یورغون گۆزلریمی و شان‌سیز دورومومو گۆزرکن یالواریردی کی کیشی سنه کیم دئییر بو قدر ایشله‌یه‌سن و حیاتین چرچیوه‌سینده آجلیقلا یاشایاسان. یالنیز عائله باشین دولاندیرماغا بیر ایش بیزه کیفایت ائدیر. آما سؤزلریندن ایره‌لی اؤزو ده دوغرو و گئچک‌دن هر دورومو دویوب بیلیردی کی، سؤزلری و یالوارماغی، دوغرو اول بیلر. یعنی اوشاقلار آج-یالاواج و چیلپاق یاشیباچاقلار. آما اونوقاییم کی جوما گونلری و بیرده موتورخانادان قورتاریب حکیم مطینه گئدرکن، آرادا بیر ساعات زاماندا اوغورلایب دینجه‌لیردیم و دوغروسو

یئئدی گونون تمامی ایله بیر گون و یا بیر ساعات اولورسادا منیمسه ییردیم. آما ایشلر یورغونلوقدان ال-قول گؤده، گؤز بیرلیکده چالیشارکن داها قافایا سیرا چاتمیردی. بلکه بو زامان آراسیندا، آز دا اولورسا چالیشسین و عؤمور گونلری آرتدیقا قافادا قوجالیب پاسلانیردی داها چوخ قونولاری، ساییلاری اونودوردو، چوخ قونولاردان سالیب چیخارکن، آریا بیلیمیردی، چوخ زادلاری چؤزه بیلیمیردی. عائله ایله او قدر ایلیگیمیز اولموردو، اونلریله سؤسه ایدیک ده ایلیشکی کورپوسو قورا بیلیمیردیک. اوشاقلاریم اسکی و قوجالمیش ائو بناسیندا، داریخدیریجی چئوره سینده نئجه دئیهرلر یاساقلانیش و حسه آینمیش کیمسه لر کیمی نفس چکیردیلر. نه بیر اهلنجه نه ایسه قوناق گندیب گلمه و هله قورخورام دئیم کی ایلر بویو نه بیر یولچولوق، آنجاق گونوگوندن یاشاییش بیزیم اوچون بیر داریسقال و سیخیتیلی قفس اولموشدو. آما نئيله مک، نه ائتمه لی ایدیم سانکی اؤلومجول یاشاییش بیزیم عائله نین بویونا بیجیلیب و بیزیم سون آیلن یازیمیز ایدی و بوندان آرتیق بیزه حیاتدان باشقا بیر پای وئرمه میشدیلر. سانکی کیملر و کیمسه لر، حلال-حرام دویمادان یالقیز یازیق اینسانلارین حیات حاققینی، زایع ائتمه دن نه قدر راحت و دینچ یاشاییب سرت کؤنلوندن نفس چکیردیلر. او آخشام، کئچن گون لره سایاق ایشدن قورتولوب یورغون و جانان دوشموش، توکاندان دیشاری چیخیب حکیمین مطبینه ساری یولا دوشدوم کی ایلك آددیمی دیشاری آتمادان اؤنجه، توکانین تئلفونو چالیندی بیر آز ایاق ساخلادیم، قولقلاریم تئلفونو ساری دایاندیم. ایستر ایسته مز، تئلفونون سسی آردیجیل اولاراق، قولقلیغی گؤتوردوم آما اورک دؤبوتولریم کؤکسومون سوموک لری آراسیندان، قولقلاریم چاتیردی. نییه کی چوخ چتین بلکه ده اینانیلماز اولاراق حیات یولداشیم منه تئلفون ائتمزیدی. نه اولوب. گؤره سن نه یارامالیق اوز وئریب کی او ایجبار حالدا تئلفون آچیب.

-الوو...

-الوو... سهند...

-نه وار... نه اوچون تئلفون آچدین؟ یارامالیق اولماسین.

-یوخ... داریخما... راحت اول... آما ... آما... سولمازین بیر آز ایسینمه سی وار... اهر مومکون سه ائوه گل...

-سن کی یاخشی بیلیرسن منیم بیر ساعات واختیم وار. نه اولورسا سن اونو اؤزون خسته خانایا آپار، من ده ایشیمن قالمایم، اهر مومکون اولورسا، اؤزومو سنه یئئیره جه یم. دئیهر دیزلریمه سارسینتی دوشدو.

-آما سن ده بیلیرسن، او قدر زامان دا قالماییب کی، ساناز اوخولدان گئری قایتسین. اونو ائوده یالیز بوراخا بیلرم. نه اولورسا گل... ایسینمه سی داها آرتیر...

-یاخشی ائله ده چاراسیزام گلیرم. دئیهر تله سیک مطبینه گئتمه دن سولمازی خسته خانایا آپاریب و سونرا ائوه قایتاردیم. او قدر کی هله یاریم ساعتدا ایکینجی ایشیمن باشینا گئتمه یه، زامان قالیردی. اونا گؤره یولوم اوسته بیر آزدا یورغونلوغومو چیخارماق اوزره مطبین یاخینلیغیندا چای ایچمک اوچون اسکی بیر قهوه خانایا گیردیم. اونون ییه سینی یاخشی تانییردیم. زامان بویو خاطیره لر گؤزومون اؤنوندن سیرادا یانیردی. دئدیم هم بیر آز دینجه لیم، هم ایسه جانیمی قیزدیریم. چونکو هاوا آخشامدان سونرا گئجه یه ساری بیر آز سویوق و شاختالی ایدی. هردن بیر قاردنه لری آرا-سیرا سازاقلی کولک ائه یینده اوز-گؤزه چیرپیردی. و بعضن ده بیر قار پامپاسی، گؤزدن ایچری قدر گریب اریبیردی، ایکینجی چای یاریمچیق ایچمه ده یدیم کی قهوه خانانین اؤن پنجره سینین آرا دووارینا بیر عئیه جر گئییم ده، داغیناق و پوزغون لاری له سانکی زویولده مه دی. یاواشجا سؤیکه ندی و اوتوردوقدا

الی شوشه‌نین آلتینا توخوندو. عئیه‌جر گئییمده میتیل‌لری ایله زویولده‌مه‌دن یاواشجا سؤیکه‌ندی و اوتوردوقدا الی شوشه‌نین آلتینا توخوندو. عئیه‌جر دئدییمده یقین منه حاق وئیرسیز. آیاقلاریندا قالین و قیطان‌سیز اوزونون بویاسی گتیمیش بیر جوت عسگری پوتون، بیر ده هئچ نه آیدین اولمادان ایکی اوچ پانتولو بیر بیر اوسته گتیمیش و اونلاری سون آغیزلارین بورمه‌له‌یب، بوزوب بیغیب بیغیشدیرمادا پوتونلارین بوغازیندان ایچری سوخموشدو. سون پانتولون دیزلری، بیر قارنی شیشمیش قابلاماتکین، قاباریق شکیلده گؤزه چارپیردی. و اوچ دؤرد جاکت‌ده بیرتیق یاماقلی - اسکی هر بیر باشقا بیر بویادا، گئییب اوستوندن ده قالین یاخا، بیر یاغمیرلیق گتیمیشدی. ائله کی ال-قولون چوخ چتین‌لیک‌له تره‌دیردی. بیر آز گولونجولو اولاراق، جاکت‌لرین اورتاسیندا، بئلینه دولاشیق بیر دمیر توققالی قایمیش بیغیب بیغیشدیریب، هامیسینی سون پانتولون آراسیندا یئرلشدیرمیشدی. گؤزلریم باشینداکی اسکی دری‌دن تیفتیک‌کنمیش بیر عئیه‌جر بؤرکه ساتاشدی. کی هر طرفینده قولاقلیق اولاراق بوینونا قدر سالامیشدی و او عئیه‌جر بؤرکون اوستوندن دؤرد قیرنالی موقاوا و اوموقاوانی دا قار-یاغیشدان قوروماق اوچون بوزوک-بوزوک موشامبا دولامیشدی. آما بو قدر جاکت‌لر، پانتولار یاغمیرلیق‌ه‌ینینده اولاراق دویدوم کی شاختا گوجوندن اوشوموشدو. چونکو توم دولو بیخ ساققالی‌نین اورتاسیندان نفس چکرکن، شاختالی هوا گؤزه چارپیردی و او دورومدان گاهدان دا تیره‌یرکن سرت دووارا سؤیکه‌نیردی. اونون گئیینمک طرزى و هابئله عئیه‌جر قیافت‌لری باخیشلاریمی اؤزونه ساری یؤنلتدی. زامان داها مطبّه گتتمک اوچون قیرتالمیشدی. آما قهوه‌خانا ایله مطبّین آراسی او قدر ده اوزاق دئییلدی. اونا بیرده دیققتله سای سالدیم. باخدیقجا تانیشلیق حیسیسی دویدوم. سانکی اونو ایل‌لردیر تانیبیردیم. بلکه ده اونو بیرئرده گؤرموش ایدیم. بو اینسان نه

قدر منه تانیش گلیردی. باخدیقجا بیر حیس ایچریمده یورویوردو. منه ائله گلدی بیرده دؤنوب اونا شوشه‌نین آردیندان یاخیندان باخیم. آما پئشمان اولدوم نییه کی او منیم ایلك حرکتیمدن هوپوخوب بیر آز حیرصلی و کوبود باخدی. آما سؤزومدن دؤمه‌دیم. بیرده اونا باخدیم بلکه ده اونو بو دورومدا باشقا کوچه-بازاردا گؤرموشویدوم. آما یوخ، من کیم، او کیم؟ بیرده منیم چوخ آزاراق واختیم اول بیلردی کی باشقا کوچه-بازاردا دولانیم آما بیلمیردیم نه‌دن او بو قدر منه تانیش گلیردی. اوره‌ییم سیخیلیدی. دوغروسو نه‌دن سیز داریخدیم. گرک بو سورغونون جاوابینی بولایدیم. دئییه بیرده سای سالدیم. او حالدا او دا اوزونو قهوه‌خانانین ایچریسینه یؤنلتدی. باخیشلاریمیز یاناشارکن بیردن بیره دیسکیندیم. من اونو دوغرو تانیمیشدیم. و ساندیغیم قدر او منه تانیش ایدی بلکه او دا منی تانیمیشدی. البت او ده‌لی دئییلدی. سانکی اوستو باشی اونو ده‌لی سایاق گؤستریردی.

اولمایا بو پاشا بیگلری. آما نه‌دن او بو دورومدا، او بو تهر لیرلیجیم‌له بوردا نه ایشی وار؟ بو آدامین بوتؤو قیافتی و دوروشوغو، عاغیل‌سیز آداملارا اوخشاییردی. بو سوپوقدا قهوه‌خانانین نه‌دن دووارینا سؤیکه‌نیب، بو قدر پانتول-جاکت یاغمیرلیق!!! آما من تانیدیغیم پاشا بیگ ساوادسیزلیغینا باخمایاراق چوخ درین دوشونجه‌لی و قافالی بیر آدام ایدی. یادیم گلیر او دموکرات فرقه‌سینین حاکمیت چاغی کواکتادا (دمیر دککه) اونلارین گونده‌لیینی ساتاردی. حاکمیت ایش‌لریندن دوپغولانیب سئویترکن اونلارین گوردویو ایش‌لردن ایستر فاکولته بیناسیندان، یول چکیلمه‌لریندن، کوچه خیاولارین قایدالی تر-تمیزلییندن و یول‌لارین آسفالت اولماغیندان فتودال‌لارین قاپسادیغی یئرلری، کندلی‌لرین آراسیندا دوغرو و دوزگون بؤلمه‌لریندن، هابئله قادینلارین و هابئله دیلسیز آغیزسیز اینسانلارین توپلومسال حاقلاری‌نین

قورونماسىندان كۆورەلەردى. سونرا اوشاق كىمى سۇيىنچك، دويغولايىب گۇز ياشلارين اسيرگەمزىدى. اوجا سسلە باغيراردى. آھاي بۇلگەداشلار بيلين، دويون كە ھىچ زامان بيزيم اۇلكەدە بۇيلە بير سھمانلى ايشلر اولمايىب. ھاچان ھانسى يئردە اۇزگورلوک بو قدر اۇزونو دوغرو آيدىن گۇستمىشىدى. سيزە يابانجىلارين و ياخود ايچ دوشمنلرين قوندارما و آلداديچى ھاى-كولرينە اوپمايىن. اونلار فرقه نين آداملارينا كى بو قدر کوتلە اوچون چاليشيرلار. نە قدر راحت و مانسىز يازىق اينسانلارين حاققىنى زور دئە يئيرلر فئودالار، قول كىمى صاف كندلىلىرى ايشلەديرلر و امكلرينە دينمە-دانىشما ايپە دورورلار. كرخانچىلار گونو گوندىن زنگين اولورلار. كندلى و ايشچى، سۇزونو دئمەين و حاققىنى ايستەمەيه ايپنە اوجو قدر جيسارت ائدە بيلمير آما سيزلر دە بيرآز دوشونون، باجاردىقجا گوندەليىى اوخويون، چونكى نە وارسا دئوكرات آداملارى اوردا دانىشير، و ايشلرى سيزە ايضاح ائدير...

او درگى و گوندەليك ساتماقلا برابر ماددى حياتين دولانديرىردى و اۇزل ايشينه داھا ماراقلى ايدى. او گونلر منىم اون دۇرد ياشيم واريدي. بير زادلار آنلايىردىم آما نە وارسا ايشين كۇكون و حادىثەلرى چۇزە بيلمىردىم و ايندى دوغروسو يادىما دوشدو كى پاشا بيگدن گوندەليك آليىب ماراقلى اوخوياردىم. او چوخ قانى ايستى، سئويملى و اورەيه ياتيملى بير آدام ايدى. ھىچ بير قوندارما ايدديعاسى اولمادان نە قدر قانى ايستى داورانىردى آما فيرقە داغىلديقدان سونرا و آردىجا آذربايجانلىلارين چوخو حبسە قاتىليىب، ايتگين-ديدەرگين دوشركن و ھابئلە ساپسىز آداملارين جانلارين اۇز يوللاريندا، فدا ائدركن بير سيرا فرقه آداملاريندان و يا اونلارين ھوسكار و دستك وئزلىرى قاچىب گىزلنديلر. سانكى جانلارين قورتارمىشلار. پاشا بيگ دئديين او آداملاردان ايدى. دوروم قارماقاريشىق اولاركن،

اودا قاچىب گىزلنمىشىدى. آما پولوتىك دورومو دەيشركن ظاليم و يابانجىلارين جيلخا نوكرى شاھين، قان تۇكن نىطامى اوردوسو، بيرتيجى دورومدا يويورركن سانكى يابانجى اوردوسو ايلە دۇيوشەجك. جانلار و روحلارى دارما-داغين ائديىب و ھر يئردە قارامتيل چاديرين سرلەمەدە قورخور. دھشت حيسسىنى اۇز ايستەديى دىكتاتورلوق حاكمىتى آلتيندا قوردو. حبسە قاتيلمايان كيمسەلر زيندانلارى دولدوردو. قاچانلارى قاچدى و اۇلنلر مظلومجاسينا جان وئردىلر. و زامان ياواش-ياواش اۇتركن، نئجە دئەرلر سو شيرىلتىدان دوشركن، بيرآز ھاى-كوى ياتدى. آما قان سورانلار ايستر دار ديييندن قورتولانلار، ننهلرين...لرينى كسنلر، رججالەر، دجاللەر او پيس يئرين ناموس سوز آداملارى، ايسترە ظاليم شاھين گون نىرخينا چۇرك يئنهلرى، فئودالار و آنجاق شىطانا قوللوق ائدنلر سانكى او قارا گونلر قان تۇكمەدن، كسيىب بيچىب اۇلدورمەدن سورگون ائتمكدن، ديدەرگين سالماقدان، تىفاق داغىتماقدان تاراج ائتمكدن و ھابئلە كوبود ايشلردن و جنائتلردن دويمامىشىدىلركى پاشا بهيىدە گوندەليك ساتماق سوچونا و ھابئلە دئوكرات رۇيى نين تىليغاتچىسى اولدوغوندا، توتوقلايىب حبسە قاتمىشىدىلار. من اونو حبسين ايلك گونلريندە تانيدىم چونكو ھم اوندان گوندەليك آلمىشىدىم و ھم ايسە كوبود سسى ھلەدە قولقلاريمدا جينگىلدەيىردى. اوچونجو گونو اونو بيزدن آيىرىب باشقا يئره آپاردىلار كى من بوگونه تكىن اونو ھلە گۇرمەمىشىدىم. ائشيتديينە گۇرە حبسدە اولاركن، داياندى، دورود و اۇزل ايستكلرى و دوشونجهلريندن مودافيعە ائتدى و حبس دە دە چوخلو ايمانلى، موتلو و گولر اوز عۇمور سورودو و ھىچ زامان او قورخاق و ايمانسىزلاردان اولمادى كى پىخ دئە باغيرلارى چاتلادى ھىچ، اۇزگورلويو ھلە آيش-وئريش ائتديلر. بو گون قھووخانانين دووارينا مظلومجا سۇيكەنن آدامين پاشا بيگە نە قدر اوخشارليغى

اولدوغو منی دوغرو چاشدیردی. بۇیله ساندیم سانکی یورغونلوقدان داها قافام چالشمیر و یا خود هرهنه‌یی یانلیش آنلاییر. و یا ائله بو پاشا بیگین اۇزو اولا بیلردی کی بو سایاق پاشامادایدی. او سانکی آیقلاری یورولمادا و یا شاختادان جانینی سویوق آلمادا آیاغا قالخارکن ائله بیل بیر کیمسه اونو اۇنه ساری ایتله‌دی. بیر آز قهوه‌خانادان دیشاری اوزاقلاشدی ایلک اۇنجه او هاوانین سویوق و شاختالی سیلله‌سیندن، ساغ الی ایله اۇزونو ایکی-اوچ کره تومارلادی. اونو گۆرمک و کوشکو حسینین دن راحت اولماق اوزره یاخینلاشدیم و اونا سایی سالدیم. دیققتله باخدیم، اونون دا گۆزلینده اینانلیماز بیر تعجب‌جوب ایزی یئر آچمیشدی. جوابسیز سورغولاریما، جاواب بولارکن، داها یاخینلاشدیم. ای واه، هئیها، آمان دونیا... یامان روزگار ... هئچ ده یانلیمامیشدیم. او پاشا بیگین اۇزویبدو. آما دارماداغین، داغیلیمیش، دردر و کدرلر گوجوندن، بوکولموش حسرتلر و اۇزلر آغیرلیغیندن، پوکلمیش داها او گولر اوزلو پاشا بیگدن و اونون سرت قایلار کیمی ایمان و موتلولوقلاریندن خبر یوخ ایدی. بو قیلیق ولیجیم... گۆره‌سن باشینا نهلر گلیمیش. بلکه ده حبسه قاتیلاندان سونرا ایشکنجه و حقارت اوزره باشینا هاوا گلیمیشدی. کیم بیلیردی او نهلر چکمیشدی. آرزولاری دیلک‌لریندن پوچا چیخماغیندن سونرا سینمیشدی. جسدن یوخ، ایشکنجه‌دن یوخ... حیات چرچپوه‌سی داغیلماغیندن یوخ... آما کیشی بیر آدامین آرزولاری و ایستکلری و روح یوکسک‌لییی پوچا چیخسا و داها آرتیق حقارت اولورسا و دوشونجه‌لر و دوغولاری تاپدالانسا، یقین شام کیمی ارییب یاواش-یاواش سۇنه‌جک کیم بیلیر اوگوندن بو گونه تکین اونون یار-یولداشلاریندن، دوشونجه داشلاریندن دوغرو کیم قیریلیب کیم قالیب، بو فیکیرلرده دوغولانمیشدیم و یاواش - یاواش آیفاداش اولموشدوم کی الیندن یاواشجا توتوب آستا سوردوم:

-پاشا بیگ... پاشا بیگ؟؟

اومنی گۆرچک تانیمادی. ایلک اۇنجه دیسکیندی و او یارسیز حرکت‌له، الین الیمدن چکدی و آتدان-آتدان منه باخدی و باخارکن ال‌لرینی نفس‌لریله هاوالاییب و باخیشلارینی منه ساری یۇنه‌لدیب حیرصه دئدی:

-سن کیمسن، نه ایستیرسن، نه وار؟ نه دئیرسن؟

-پاشا بیگ !!! دوغروسو سن اۇزونسن؟ من چاشمیشام کی . قورخما... من سنی تانییرام. من دن سنه قادا و آزار گلمز دئیله آستا الیمی چینیله قویدوم.

-نه ایستیرسن؟ سن منی پاشاییگ چاغیردین، نه دئمک ایسته‌ییرسن؟

من دوغرو دوزگون سئچمیشدیم. اونا داها آرتیق یاخینلاشیب آه پوسکوره‌رک، پاشاییگ آدی دیلیمده بیچیلدایاراق:

-هئیها... فلک، نهلر اولدو، پاشا بیگ ... سسلی کوللو، او زامان گۆوده‌لی قامت‌لی، گولر اوزلو... و ایندی بو پاشا بیگ، بو گئییم‌ده، بو لیجیمده... و باشقا سورغولار... من بو فیکیرلرده کتچمیشه دالمیشدیم کی بیردن بیره اونون یاواشجا دانیشدیغی منی آیرتدی.

-دئیسه‌سن من ده سنی بیر یئرده گۆرموشم. چونکی چوخلو تانیش گلیرسن ... هاردا آما اونوموشام.

اونون دانیشدیغینا گۆره بیر آز راحتلاشدیم. چونکو او عاغیل‌سیز آدام دئییلدی. سانکی قیافتی دل‌لره اوخشاییردی. داها موتلو اولدوم و اونا یاخینلاشیب صمیمت‌له الیمی بونونا سالیب یاواشجا بیچیلدایدیم: دوغرو دئیرسن پاشا بیگ. اوتوزبیر ایل اۇنجه ۱۳۲۶ ایلینده یازین سرین آیلاری و یاشیل گون‌لری ایکیمیز بیر داریسقال اوتاقدا قارانلیقلار قوناق‌ایدیق، سن او قارانلیق و نلی اودادا چوخ گولر اوزلو دینج و ماراقسیز، نه

قدر آما اوچ گون چکمه دن سنى بىردن آيىرديلار. او گوندن برى هئچ بىر يئرده سنى گۆرمه ديم. آما پاشا بىگ منى گۆردو كده و سۆزلريمى ائشيتديكده دۆزمه دى و اچرىسىنده كى بوتؤو نىسگىلر، اؤزلمر، كدرلر، تونقال-تونقال گىزلى غملر، آجى كئچمىش لرىن و چىركلى آنىلارىن يادينا سالاركن دوداقلارىندان سىزىلتى و جان ياندىرىجى ساياقدا دومانلى آه پوسكوروب قوپ-قورو بوغازى ايله ياواشجا دئدى:

هه... بيليرديم. سنه دمه ديم. تانىش گليرسن گۆزلىرمه، او قدر ده قوجالمامشام. سن سهند او ماراقلى گنج سن كى دموكرات فرقه سى نين گونده لىين اوخومايش واز كئچمزايدىن، سن قانى ايستى و امك داشييان و دوشونجه لى بىر اينسان ايدين... منى ده سن آيدىنجا گوردون، نه وارسا من بويام اچيم دىشاريم بو قدر....

سؤيله ايندى سن نه ايشه باخىرسان، هارداسان، نه لر گلмыш باشينا. من اونون نىسگىللى داورانىشيدان كدرله نىب دويغوسال اولراق گۆز ياشلاريمى گوج ايله قورويوب و ايستر ايستمز اليمى ايستكله، اچيمده بىر سئوگى، پاشا بىگىن بوينونا ساليب و اوره ييمده بىر يوموشاق دوسلوق حيسى و سئوگى دويغوسو نجه كره اونون ساققاللى اوزوندن اؤپدوم. اونون گؤستردىي تههر پاشايىگ او دئيلدى، او چوخ عاغىللى، دويغولو، ساين سال و فيكىر و دوشونجه لى درين بىر اينسان ايدى. آما نه اولورسا اونون قىلغى و ليرلجىمى، هر كيمى چاشدىرىدى. نه اولورسا تانىشلىقدان سونرا، عئيبه جر كيم لرىن و تعجبوب دوغردان قىافتى اينساندا سورغولار ايره لى سوروردو، آما پاشا بىگ منيم داورانىشيدان و سورغو باخيشلاريدان، اچرى حيسلريمى دويوب اؤزو كؤنوللو اولراق منيم سورغومدان اؤنجه دئدى:

سنىن نه تههر منى گۆرچك حيرت لئمه يين نه اولورسا دويدوم، گۆردوم نه تههر تعجب له ياناشىرسان. سانكى منيم بو عئيبه جر قىلغىمدان

اوتانىرسان و اونا گۆره اچينده تورلو سورغولار ايره لى سورور هئچ دىسكىنمه، هئچ نه اولمايىب هرزاد اؤز قايداسينداير، نه اولورسا بىزلر بوساياق و بو بچيمده ياشاماغا اؤيرنميشيك.

من داها اؤزومو بوراخميشام. اينسان بعضن هر نه دن قورخور و كؤلگه دن ده چكىلير و او قدر اوزاق دورمالار، باجاريق سىزلىق لارا سبب اولور.

اونون سۆزلىرى دوغرو دئسم محمد بى ريانى يادىما سالدى، آما يوخ او بو قىلغا گيرمه ميشدى دئيه سوردوم. سن نه دن بو قىافته دوشوبسن؟! اهير آجىقلانسان، چوخ گولونج قىلغا گيريسن. سنى كيمسه گؤرورسه، عاغىلسىز سانىرلار، اوتانىرام دئيم، ائله او آداملاردان بىرى ايسه من.

او منيم سۆزلىرىمدن اينجيمه دى، دوداقلارىندان بىر آجى گولوش قاچيركن اينى آغزينا اسنمه اوزره آپارىب اوتوردوغو يئردن يئره به يئر اولوب، دىنجه لئندن سونرا دئدى:

سن حاقلى سان. آما من حياتين اؤتوشمه سىنى بو ساياقدا دوغروسو راحت و دىنچ دويورام. بو گننىش دونيا دا نه ييم وار. نه اوچون گووه نيم و نه يه، ال-آياق چاليب چاليشيم. نه ماليم مولكوم. نه ايسه مال-قارام وار، كيمسه م ده يوخ. پولوم پارام دا يوخ. بو قدر جوهرسىز اولراق، عرّسه نه دن فيكىرلشيم. من دونيا و اونون پارلاقلىغينا و يا آلچاقلىغينا هئچ بىر ايتگىلىك دويورام. يالنىز هر زامان يادىما دوشركن نه قدر دوشونجه لريم دويغولاريم، قافاسى بوش زنگين آدمالارين اينده تالاندى يغمالاندى. داها آرتيق اچيمده درد كدر كؤزلىر آليشير بو زاماندا دا، حتى دوشونجه نين قافايا كؤلگه سالماسى، نهايت سوچدور... بىز تاريخ بويو او گوندن كى ميللتمىز، دىللمىزى، كولتوروموزو تانيدىق و دوغال حاق اولراق، باشقا ميللتر كيمى ايسته يه ركن، بىزى كمونىست، چپى، يوردو بؤلن و يا باشقا توخوما آدلار قويورلار، و سوچلاندىريرلار. هانسى ايدئادا اؤزل حاقلاردان مودافيعه ائتمك سوچ دور..... نهايت

کور آدم‌لار و مال-قارا قولوقچولاری و اؤزلرین هامی‌دان اوستون بیلن‌لر بونون دالبسیندا دیرلر کی هر حالدا بیردن اؤنجه یوروسه‌لر و بیزیم حاقلاری تاپدالاسالار اگر ایسترسن ایستکلرین دوشونجه‌لرین و بیلگی‌لرین بیر کیمسه‌یه یا خود کوتله‌لره آچیق‌ایاسان یقین بیل آرادا اورتادا اوجا قالین حصارلار وار، دووارلارین آردیندان و حصارلارین یوکسک‌لیینده ده باغیریب چاغیرسان، کیمسه دویمور و دویمان اولورسا دا، ایسته‌میر باشین قادا-بلایا سوخسون و اونا گؤره کیمسه دویماق ایسته‌میر. بو حصارلار دئییه چوخ گوجلو و کوبوددولار. ایسترتلویزیا، رادیو ایسترسه قازنته‌لر و یالانچی و قوندورما پولتیکا آدم‌لاری و یاخود کوتله‌لرین، اؤزل دردلرین، سیخینتی‌لاری باش بلالاری، هر حالدا ارتجاعی بیخماق اوچون آنجاق یوکسک و قالین بیر مانع‌دیرلر. بو اوجا بینالاری قالدیرانلار چوخ یاخشی بیلیرلرکی، دوشونجه‌لی اینسانلار، جاندا کئچیب و ایدیالاری و بیلگی‌لرله اونلاری بیخیب و آرادان قالدیرا بیلرلر. آما داها ایندی او دوشونجه‌لی و دوغولو اینسانلاری قالماییب، هر کیم اؤزل دردلی و سیخینتی‌لاریلا ال به یاخادی و آنجاق اگر بؤیوک کیشی اولورسا، اؤزل بؤرکونو باشیندا قورویا بیله‌جک. اونا گؤره ایچیم شیشیب و اوره‌ییم دولو کدر و اؤزلم‌دیر. داها الیمدن بیر زاد گلیمیر. ایشدن دوشموشم. هر نه‌دن ال چکمیشم.

اونون دردلی سؤزلرینه و یاندیریجی سؤزلرین دویارکن اونون توپلادیغی نیسگیل‌لره آه چکیب دندیم:

-آما من سنین سؤزلرین قارشویام. سنین ایدیالاریلا هاماش دئییلیم. ایلک اؤنجه حبس اولان چاغدا، سنین اؤز دیلیندن ائشیتدیم کی دوققوز یاشیندا اوغلان اوشاغین وار بوگون نه‌دن کیمسه‌سزلیکدن سؤز آچیرسان و دئییرسن داهی بیر کیمین یوخ...

پاشا بیگ سانکی مندن اوتامادا، بارماقلاریلا

ساققالین یکی-اوج کره دئییشیب یاواش بیچیلدا دی:

-سن حاقلی‌سان، سن دوز دئییرسن من عایله‌می دانمیرام و دوغروسو حیات یولداشیم و اوج اوشاغیم وار. آما نئجه دئیهرلر دنیزدن بیر گول بیتیب، سوسوزلوقدان هارایلار... منیم ده عایله‌م اولارکن یالنیزام و کیمسه‌سز... یئنه کی بو اولایلاردان سونرا قافام قاریشدی اونلارین قارینین دویورا بیلمه‌دیم و اهینلرین چیلپاقلیق‌دان قورویا بیلمه‌دیم و هابئله روحو جهت‌دن آغیرلیغا و قارشیلیغینا اوغرارکن خسته خانادا یاتدیم. آما نه تهر خسته خانایا گئتمیشدیم. داها اوندان دا آرتیق خسته اولوب دیشاری چیخدیم. او قدر کی بو دردلی و کدرلی دوروما دؤزه بیلمه‌دن عایله‌می کنده آپاریب و حیات یولداشیمین آتاسینا تاپشیردیم. و ایندی بو سایاق کی گؤرورسن...

-و اؤزونو چوخ ساده حیاتین اینجیک‌لریندن راحت و بوش بوراخیب ساده‌جه هر نه‌یه وئجسز و سایمازیانا یانا شیرسان. هه... البت کی ایشسز گوجسوز... و هر حالدا وئجسز... آما نه‌دن یارامازلیق‌لار اؤننده سرت دوروب دایانمیرسان. سن پاشابیگ... او قدر چتین‌لیک‌ده، او دورومدا رجاله‌لر و دجاله‌لر سیخینتی‌لارینا دایانیدن، اوف دا دئمهدین. ایندی نه‌لر اولموش هر نه‌یی ساده‌جه بوراخیرسان، اینام، دوشونجه، عایله، ایشه ... و دئمک چوخ عارسز و وئجسز حیات گون‌لرین، فایداسیز سورورسن، سانکی حیاتین قاورامین عؤمروییون بوجاغیندا ترس دوشونوبسن. سن اینسان دئییه اینسان اولراق، اینسان آدینا یارانمیرسان، قافا وار، دیل وار، دوشونجه وار، هر کیم ایشه سالماغا نئجه دئییم اوندا بیر حیوانلا توفیری نه‌دیر. نه‌دن قافاین ایشه سالمیرسان. اؤلوم چاغینا قدر چابا ایسته‌میرسن. سانکی بیر موفته یئیب ایچن زاهد تکین و دونیانی اؤز باشینا بوراخیب و طلاق وئرمیش و هئچ نه ایسته‌مه‌دن تسلیم اولوبسان. سنه بو اویون ایش‌لر یاراشماز،

هئىچ دە فيكيريىن، قىياقتىن كئىچمىشىن لە اويغون دئىيل. سنىن حىيات چئوره سىندە بىر اينسان كىمى ياشاماغا، كوتلەر اؤنونده، توپلومسال حىياتىن آخىرىندا، عايىلە اوزرىندە و اؤزلىكجه اؤزل حىياتىن اؤنونده، گۆررەلى سن، ايلقارلى سان، نە وارسا، اونودوب، پوزوب ايشە ياراماز بىر مۇوجود تكىن، يالنىز نفس چكىرسن. هانى و هاردا اويونلوب، بىر اصلان كىمى باغىراردين و اؤزگورلوک نفسىن يوكسك هايقىراردين و نە قدر اينسانلار اؤزگورلويه چاغىرىب اوغراشديراردين، او قدر كى منىم كىمى گنج سندن اؤيرنرکن قازتته آيب موتلو-موتلو اوخويارديم. اوگونلر حىياتىما گووه نىردىم. ياشادىغىم دوروما اؤيونوردوم... سنىن كىمى، ايلقارلى و دوشونجهلى اينسانلار دوغروسو، آنلامازلىق بىناسىنىن قىلن سارسىدىب و اينسانلار ائنه حركت و حىيات باغىشلاباراق نە اولدو... او گونلر... هه... نە اولدو...؟؟؟

پاشا بىگ منىم سؤزلىرىمى ائشىدرکن سانكى هر كلمه سى بىر سالداش تكىن قافاسىنا چالىندى. دويدوم كى اورهى سىخىلدى. سىنىرلارى قىنجىلىردى. من دوغرو دئىردىم. آما او هرنه يى گئرى دە بوراخمىشىدى. يالنىز باشىن قالدىرىب و مظلوم و دوغوسوز باخىشلاريله منە باخىب ايكى اوچ كرە باشىن توولادى.

هه نەدن سوسدون، نىيه لال اولدون. سن او ايشىقلى و پارلاق كئىچمىشىن لە ايندى بو دوروملا منى دارىخديرىرسان، سنە ياراشماز. هئىچ اويغون دئىيل، يالنىز ايندى بىر كىچىك چابا گرە كىر. حتى بو چاباقابارىق شكىلده اولورسا، دورا ياغا بو تىنجىخىمىش پالتارلارى اهنىندن چىخار، روحوندا قافاندا، يورغونلوق و پاس توموش آتوشكه لرى، قىراغا آت... سنى گۆزلە بىيرم.

سهند سن هر زمان دىرى و دەيه رلى بىر اينسان ايدىن. هله دە او ساياق ياشا بىرسان. نە اولار مندن واز كئىچ چونكى حىيات و وارلىق مندن واز كئىچىب

-سن گئجه لر شاختالى هاوادا هاردا قالىرسان؟

-بوش وئر، بوراخ... داها بو سورغويا جاواب وئرمم، دئيه او قدر نىسگىللى آه پوسكوردوكى اىچىم آلىشىدى. آرديجا دئدىم: لاپ آزى، گئرى قايتت، گئت عايىلە نى گؤر. بىر گون، يازى دا شاختا، قار سنى دوندارار... بو دا سنىن كىمى باجارقلى، دوشونجهلى دويوشچو اينسانا ان بؤيوك ماندى. بىلمىرم سنە نە اولدو... نىيه سارسىلدىن، نەدن اؤزوندن ال چكىدىن. سن پاشابىگ، «آذربايجان» قازتته سىنىن چاغىرىچى سى باغىرىچى سى... هانى او گونلر... سن آزادلىق هايقىرجى سى او گونلر كى بوتؤو ماراقلا، عشق له اينملا، قازتته نى ساتماق اوچون باغىرىب چاغىراردين: قان سورانلار، فئودالار، دولابچىلار ايكى اوزلورلر شرف سىزلر، اهرى لىك، سئونلر، يالانچى وطن تورپاق دئيه نلر، قورخوب سوساردىلار. آما بو گون او آدمالار سنى بو دورومدا گؤررسه لر يقىن سنى لاغا قويوب گولرلر. من سنى او كئىچمىشىن لە سئوېرم. لاپ آزى قىلغىنى دە يىش. نە وارسا منده سنىن قوللوقوندا ورام. سنە باجاردىغىمجا ياردىمى ائده جه يم. سندن واز كئىچم. ياخشى بىليرسن شاه اوردوسو، دجاله لر و رجاله لر ياردىم ايله آذربايجان تورپاغىندا آز آدم قىرما دىلار. نە قدر سورگون ائتدىلر و نە قدر منى دىدرگىن ائتدىلر. ساين و يئرلى اينسانلار ين تىفاغىن داغىتدىلار. آز آدم حبسه قاتمادىلار كى. هله دە اونلار ين تۇره مه لرى نفس چكىر. سن دە و بىزده او قدر سىخىنتى وار. او گونلردن دە آد آپارماق ان كوبود سوچدور و دىلیندن ائلىندن كوتلوروندىن دانىشاركن «چى» «وطن بؤلنلر» «مورتجىع» و بو كىمى تاخما و قوندارما آدلارلا تانىلىب و سونوندا، سوچلانيرسان. پس آياغا قالخ و قارانلىق قىياقتى بوشلا و حىياتا باشلا...

-سهند سنە مینتدارلىغىمى بىلدىرىرم. داها چوخ يورغونام.

-آما بو اولوم دور... دىرى-دىرى گۆزلىرىن باخاركن،

شام کیمی ارییب اؤلک دیر. یورغونلوق دئیل. نئجه دئیهرلر بو قیرتا-قیرتا اؤلومدور. سن بیر قافاسی چالیشان، آیدین دوشونجه‌لی، آنلیان اینسان اولاراق نه دن بو عارسیزلیغی و وئجسیزلییی سئویب و یاشاماق ایسته‌ییرسن.

-داها یاشاماق بیر ماہانا... گووه‌نج قالماییب، یاشلی بیر اینسان، قافاسی، گووده‌سی چوخ یورغون، او گونلر گئی ده قالدی... بیر ناغیل... بیر کئچمیش...

-من ده سنه همن نوستالوژی، همن اؤزلردن دانیشرام دئیہ پاشا بیگ سانکی منیم سؤزلریمی ائشیتمه‌دی و هئچ ماراقلانمادی. بیلدیم کی خاطرلر یوللارینا اوغراشیب بیر آه چکیب دئدی:

-هاردا قالدی او گونلر.. او سئویملی و اوریه یاتیملی گونلر. ایران اؤلکه‌سینده ایلک اولاراق اؤزگورلوک حاکمیتی قورولدو... دو یغو و دوشونجه ده یهرلندی. بیلگی و بیلگی اینسانلار اؤزل یئرینده دایاندی، داها موفته یئهنلر و طولجه قان سورانلار سیچان دلی نین ساتین آلدیلار... اؤزگورلوک آغاجی، کؤک و دال و یاریاق وئردی... دوشونجه کوله‌یی روحو و اورکلری سرینله‌دی، اینسانلارین دوغرو حیاتینا گووه‌ن باغیشلادی.

قازتله‌ر نه قدر آچیق، آیدین یازدیلا، هئچ باسقی دان، سیخینتی دان ایز قالمادی. یالنیز ظالم و مال-قارا توپلایانلار اؤز ایستکلری اولمادی. اوشاقلار اؤز دیلرینده و اؤزلری دوشوندوکجه اوخوللاردا اینسانلیق درسی اوخودولار. خیوانلار ، کوچه‌لر دوزه‌نله‌نیب، قارا آسفالت اولدو... کرخانلار کوتله‌لر، اینه کئچدی و اونلارین گلیری اؤلکه‌نین آوادانلیغینا هزینه اولدو. فاکولته ... اوخوللار... هابئله فئودال قاپسایان یئرلر، کندلیلر آراسیندا بؤلونوب، فلاحت ایشلری نه قدر اؤنجول و گلیمه‌یه اوغرادی. هر نه دن آرتیق اینسانلارین روحو دینجلدی. قورخو، سیخینتی، زوراکیلیق داها اونودولدو. سانکی یوردون هر

یئرینده اؤزگورلوک آیدیه‌سی دام-پاجادا تیکیلدی. آما نه اولدو دندیلر دئوکرات باشباخانلارین ال‌لری روسلارین ال‌لرینده‌دیر. آما شاهدان امریکه، فرانسیز، اینگیلیزه یاردیم اولدولار. هئچ کیم معروض قالمادی. بیر سؤز دئمه‌دی کی بیزیم اؤلکه‌نین شاهی اوچ امپریالدان یاردیملاندى و بو یاردیم‌لار سونوجدا اؤزگورلویو قینیندا بوغدو و یئرلر قارنی یوغونلار بییه دوردو. اوخوللار، فاکولته‌لر باغلاندى و کیم‌لرکی ناقاجا اؤلدولر و کیم‌لر کی سوی-قیریمی حددینده قیریلدی. دئیشلره گؤره اییرمی بئش مین آذربایجانلی دیدرگین و سورگون اولدو و حبسه قاتیلدی و نه قدر ایستکلر و دیلکلر تمارزلی اولاراق نیسگیله دؤندو. او دومانلی کوشولتونوده یاخالادی، نئجه دئیهرلر شپه‌سی منه ده ده‌یدی. بیر زامانلار دالدالاندیم گیزلندیم، آما چوخ تئز یاخالاندیم. حبسه قاتدیلا، ایکی ایل ایتین موصبتین باشیما گئیردیلر و ایکی ایلدن سونرا یورغون آرغین حبسدن بوراخیلدیم. چاراسیز و هر نه دن الی اوزولموش کؤمور مئیدانیندا ال داشقاسی آلیب یوک داشیبارکن عایله‌مین باشین دولاندیردیم... پاشا بیگ بوردن سوسوب دریندن بیر آه چکیب و گیزلیجه بیله‌یی ایله گؤز یاشلارین سیلیب و آتیردی: بیلیرسن کی آجلیق و یوخسوللوق هر بیر دردن آغیر و دؤزومسوزدور اینسانین گووده‌سی هر درده دوشورسه و خسته اولورسا یقین بیر زامانلار توختایاجاق و یا خسته‌لیکدن حیاتین ده‌ییشه‌جک. آما یوخسوللوق دردلرین آناسی. بو درد چوخ آغیر چتین و ساغالماز بیر درددیر. بو دردین آغریسیندان هر گئجه-گوندوز مین کره اؤلوب دیریلیرسن. هر نه یه تمارزلی، هر نه نیسگیله و اؤزله اوغرامیش و هئچ بیر یئرده حؤرمتمین و سایغین یوخ، اگر بو دورومدا بیر آزدآلداسان، قافان چالیشسا، بیر آزد دا دوشونجه‌لی و دو یغولو اولارسان، داها آرتیق سیخینتی و باسقی یوکونون آلتیندا ازپله‌جکسن. من بو دورومدا فقر، یوخسوللوق درین، ایلیک سوموک و روحوملا دو یوب و قول-بویون اولوب

عائيله نين باشيني دولانديرماغا و آج قارينلارين دوپورماغا و چيلياق اهيين لرین توتماغا آلنيمين تری و ال لریمين قباری لا چالیشدیم آما اینان کی بو دوروما و یازیقلیغیما دا قیسقاندیلار و دۆزه بيلمه دیلر و سونوجدا من بو دوروما دوشدوم.

اونون سۆزلری سانکی بیر خنجر کیمی اوره بیمه توخونوردو. بیر یاندا پاشاییگین آغیر و چتین یاشاییش دورومو و بیر یاندا دا اونون نیسگیلی سۆزلری و اؤزلملی آرزیلاری و هابئله یوخسوللوق دردی... آما من اؤزومو قوروموشدوم. یالیز بیر آه چکیب سوردم:

-کیم لر و نه یه قیسقاندیلار. سنین نه یین واریدی؟ سن کی الین خمیر قارنین آج-بیرده حیات دوسیه نده ایکی ایل حبس گونلری و بیرده قبارلی ال لر و یورغون گؤده... ها ...

-هله ده حاکمیتین قان تۆکنلری، قان سورنالاری، قان آردیجا گزیردیلر... هله بو قدر جزا و موکافات دان دویمامیشدیلار.

-آما سن کی اونلارین عدالتسیزلی اوزره، او یغونسوز جزالانیب سان. دوغروسو او جاواب وئرمه میشدن اؤنجه هم ایش باشینا گتتمه بی اونوموشدوم هم ایسه بوغازیمیز او قدر دانیشدیقدان سونرا قوروموشدو اونا گؤره ایکی جای تاپشیردیم.

-یوخ... اگر بیر سیرا بؤلگه داشلار منی تانیردیلار و سایغی قوروردولار یعنی اؤزگورلویه حؤرمت قویوردولار... بیر سیرا او خالقین آند ایچمیش دویشانلاری هله ده مندن آجیقلی ایدیلار.

-نه دئمک ایستیرسن؟ داها بوندان هارا....

-یوخ منیم آلین یازیم سانکی بیر تیراژدی... بیر آجی اولای، بیر نیسگیلی ناغیل کیتابی...

-هله بیر جای ایچ. ال لرین گؤم-گؤی سویوقدان بوم-بوز دور.

نفس لرین، منیم نفس لریم، نفس لریم تکین

آجا قالیردؤنسون. بیر جای هله ایچ... منیم سۆزلریمدن سانکی پاشا بیگین جانینا سیجاقلیق حیسسی یورودو. ایچینده بیر از دینجلیش دويدو. ایکی ال لرین اورتاسیندا ایستکانی فیرلاندیقجا اوندان چیخان ایستی چمی جانینان سیجاقلیق یوروتدو. بیر آز راحتلاشدی و سونرا چایین ایچیب و دوداقلارین نم لیبین سیلیب سۆزلرین آرتیردی:

-یایین سیجاق گونلری ایدی. دوغروسو اونوموشام. اورتا آی ایدی. یوخسا ایلکین آبی، آنجاق گونش چوخ گوجلو، رحیم سیزجه، اولو شؤعله لرین یانديرجی قیرمانچ تک یئرين آلینا دؤشه بیردی اوقدر کی خیوانین دوزنگاهیندا، یئرين آلنی قاینارکن ایلغیم گؤزه چارپیردی. هامی ناھارین سیجاقلیغینا گؤره یاتمیشدیلار. من ده او ایستی ده و سکوت چئوره سینده ال داشقاسی ال یئرینده سؤیکه نیب مورگوله نیردیم. ساعتین فیرلانان ال لری اوچ یاریم زامانین گؤسترمه ده یدی کی بیردن بیر، اوچ-دؤرد توکان آرالی بیر قیشقیریق سسی مورگه مویمی پوزدو. دیسکیندیم. اوره بیم دؤیونتویه اوغرادی. ماراقلی اولراق سسه ساری قاچدیم. گؤردویومدن نئجه دئیهرلر توکلریم بیز-بیز اولدو. اوتاندیم. بئینیمه قان یورودو. چوخ کوبود اؤفکه لندیم. آجا قالمیشدی الیم قانا بویانسین. گؤزلریم باشیما چیخیردی... آمان ... نه لر اولور.

-نه اولمشو پاشا...

-اللی بئش یاشیندا ساجیندان یاشیندان و یاشیندان اوتماغادا، حئیوانا بنزر توکان صاحبی، سککیز یاشیندا قیزچیغاز، سانکی قونشو اوشاگی ایدی و کیریت آلماغا گلیمیشدی کی اونون ال لرینده داریسقال تورا دوشموش بیر جئیران بالاسی کیمی چابالاییردی. او شرفسیزی پانتولو آشاگی دا یاخالادیم و وارگوجوم ایله اونون اوزوندن ایکی سرت سیلله یاپیشدیردیم، آما نئجه دئیهرلر اوره بیم هله سرینله مه میشدی. اؤزومو

اینانندیرا بیلمه‌دیم کی بو نه بیچیم آدامدیر. بیر سوچسوز و گۆزو قولاغی باغلی بوتون بیر قیزجیغازی قفسه سالمیش آما اینسان دئییل کی هئچ، بلکه ده ان بیرتیجی و پیس حیواندان دا آچاق بیر مؤوجوددور. اونو یاخشی تانییردیم. او دا منی آز-چوخ تانییردی. بلکه ده سن ده اونو تانییردین. البته اونون کنچمیشینی چوخ یاخشی تانییردیم. او مانقورت بیر مؤوجود کی ایت اوغلو ایت، ظالم شاهین قان تۆکن اوردوسو ایله رجاله پالتاریندا باشقاریا اینسانلاری اؤلدورمکدن و اذیت وئرمه‌دن چکیلیردی بلکه ده چوخ گۆوه‌نییردی اونا گۆره بو حیا سیز و یوخسول آدام، آدام اؤلدورمه، تیفاق داغیتما موکافاتینا توکان مولک و مال-قارا بییه‌سی اولموشدو. بونلار همن آداملاردیرلار کی وطنداشلاری نین آبیر-حیا سینی تۆکمه‌یه نه تکجه اوتانیب چکینمزلر، بلکه بو شرفسیز ایشلری اؤزلرینه گوون و گۆزه بیلرلر و همین آداملار و اونلاردان داها حیا سیزلاریدی کی خالقا حاکمیت سورورلر. او زامان اؤزو کیمی ناموس سوز آداملار، باشینا توپلاییب و رجاله‌ره و دجاله‌ره باشچیلیق ائدرکن نه اینسانلاری کی موحاکیمه‌سیز اؤلدوردولر. و نه قدر موباریزلری دیدرگین و ایتگین سالدیلار و کیم‌لری کی عبث یئرّه حبسه آندیلار. سونرالار ائشیتدیم کی بو گوجلو و شیطان قوللوقچوسو، آدام اؤلدورمه و قان تۆکمه اؤدولو آلیب و هر ایل ۲۱ آذر گونو زپرنابالابان چالینارکن حیا سیز میمون کیمی شهرین آلانلاریندا آتیلیب دوشوب اویناییر. او قدر سینیرلاریم پوزولموشدو کی توکانین یاغ چیلله‌یین قالدیریپ اونون میندار باشینا چالماق ایسته‌دیم، آما او ناموس اوغروسو مندن اؤنجه ال-آیاغما دوشوب بیر آن قوندارما سیزلاییب سیسقاییب یالوارار کن باغیشلاماق ایسته‌دی. آما هیهات... هله ده نه اولدوغونو ایندی ده آنلامامیشام کی بیردن بیره نئجه دئیهرلر قاباقدان گلن لیک ائدیپ و اوغرو دوروب دوغرو باغیرین چاتلادیب کی توکانین دییندن اینه بیر زوپا آلدی و منیم اوستومه یورویه‌ررکن اؤز چیرکلی ایشینی و

شیطان لیق جا شرف سیزیلی له منه قارا یاخدی و زوپا اینده منه ساری یوگورمه‌ده هاوار چکیب هایقیراراق قونشو توکانچیلارین اورایا چاغیردی و هئی آردیجیل باغیردی کی گلین، دورمایین، بو ناموس اوغروسو، آبیرسیز آدام ایسته‌ییردی کی... دئیّه منه قارا یاخدی... آما دوغروسو اؤزومو ایتیرمه‌دیم. بو نه دولابدی. بو شرفسیز نئجه دئییرلر. دام دوروب بنانی سووور... دوغرو دئسم کی اونون قارا یاخماسی منی بو قارا گونه سالدی. او بیر شئیطان قاتیل پولتیکاچی و زنگین بیر آدام، کیمسه بیلمه‌ییردی او پالتارین آلتیندا، آدام اؤلدورن، قان تۆکن، شرفسیز بیر مانقورت ترپه‌شیر. توکانچیلار بیر اونا باخدیلار، بیر منه... اوهم وارلی-کارلی هم اونلارین صنیف داشی و من بیر داشقاچی حامبال، اوستو-باشی دارما-داغین و یوخسول... آما او قیز جیغازی ائوینه یوللادیق و آنجاق هاوارکوی یاتدی آما سونوجدا منی او بازاردان هؤده‌له‌دیلر...

من داها اوندان آرتیق اونون باشینا گلن لردن اؤزومو قورویا بیلمه‌دیم اونون کنچمیشیندن قیلیغیندان دویغولانیب گۆز یاشلاریم منه امان وئرمه‌دی...

هه-سنه نه اولدو... سانکی اوشاق کیمی آغلا ییرسان، دور دایان. البته نه یازقیقلار کی چکمه‌دیم. سنین دویغولارینی اینجیتمه ایسته‌میرم.

--آما سن، سن پاشا بیگ، بیر داش-دمیر بیر دوشونجه بییه‌سی نه ن گئری قایتیدین. بوتؤو منلیکلرین تاپدالاندی. ایستکلرین پوچا چیخدی، نه‌دن دؤیوشمه‌دین، دوروب دایانمادین. هم او ایت اوغلو ایتین قارشیسیندا هم حیات آجیلیقلاری نین اؤنونده چونکو سنین کیمی آدامدان بو اونکوس ده وارییدی.

-بیلیمیرم. هله ده بیلیمیرم. یالنیز اؤزومله قاریشیدیم. بیره دوغرو-دوزگون فیکیرلشنن نه قدر حاقسیزلارا، ظولوم‌لره دوشونجه‌لی

اینسانلارین، جانلارین، قانلارین، روحلارین و حیاتلارین حیات بویو اوغراشدیردیلا. نه اولدو سونوج دا... هر زمان قارنی یوغونلار... قان سورانلار...

-داها بوندان آرتیق ائشیتیمک ایسته میرم. سنین بوتؤو روحویان سیزلایان اومودسوزلوق حیسی جاینق آتیب و سن تام ساکیت هر نهیه وئجسیز سایماز یانا شیرسان. بیلیمیرم سن او قدر گوجلو و دایانقلی بیر اینسان اولراق، نه دن بو قدر پوچلوقدان دانی شیرسان؟ بو ازلدن بیر دؤیوشدور. ایکی جه لیک لردن دوغورلور. گنجه-گوندوز، آغ-قارا، تانری-شیطان، ایی-کوبود، دؤیوش-باریش، نه اولورسا سنین حیاتیین اولاییندا بودا بیر دؤیوشدو... و گره کیر سیخیلمییا سان. بو یولون یولچوسو، اؤلومه قدر اوغرامالی دیر. هاردا قالسین، سوم ساکیت سیزلا سین... ایناملی آدمالار، دوشونجه لی لر، ایستر شاعیر اولسون ایسترسه یازار، رسام، ایدمان قهرمانی، گره کیر شاهلار، خانلار، پاشالار قارشیندا اؤزل سیاحلاریلا دوشونجه و اؤزگورلوک و هونر و باجاریقلاریلا دؤیوشوب ووروشسونلار... نه اولورسا، اونلارین دا حیات بویو بوغازلاریندان راحت جاسینا سو آشاغی گتممه سین و بو کیفایت ائدر، نییه کی اونلارین حیات آخرینا بیر زهر و آجیلیق قاتماقدیر...

-آما سنین سؤز لری یین شاعیرلر و یازارلار آدی ایله وقونوسو ایله اینامیرام. قبول ائتمیرم. اونلار هر زمان خیال لاری نین آتینا مینیب، اؤزل ایستک لری نین خویلا لاریندا سؤیکه نیب کوتله لری ن دریندن کدرلری ن خیرسیز ایره لی دوروب، بلکه او حیسلری له ماوی لردن اوچورلار. هر زمان یازارلار بوغازلاریندا، ایچری لری نده قوندارما منلیک، اینسانلارین آغری لاری ن، درین دویمامیش، بزغمیش کلمه لر له و سوسلامیش سؤزلر له کوتله لردن ویکالت ائدی لر...

-پاشا بیگ ... گؤز به بییم، سئویملی دوستوم. بیر آز دا اینصاف گره کیر. بو نه باخیشدیر... سنی کیم بو سایاق تیکرار دئییه اؤیره دیب، قلم

قیلینج هر ایکسی کسری و ایتی سیلاح دیر. بیر زمان ظوم ظالیم لر قلمین سارسیدیر. کوتله لره آیقیلیق حیسی وئیریر. دوشونجه پایلامیر و قان سورانلارین و حاق تاپدالایانلارین اوره بیینه دؤیونتو و سارینتی سالیر و بیر دئوریم تکی ن اونلارین حیات چرچیوه لری ن یئریندن قالدیریر. شاعیرلر شئعیرلری له کی هر بیر کلمه سی سانکی اودلو و یاندیریجی مرمی دیر خانلار، پاشالار، ظولمکارلار اؤدونو پارچالاییر. دوغورسو کلمه لر و سؤزلر هر بیر اودلو قیلینج تک ظالیم لری ن وار- یوخون یاندیریب یاخیر و اگر سونوندا قلم له قیلینج بیر اولسا یقین دیلک لر کال اولماز و هر نه بوتؤوله شر. سن نه دن بو فیکیره دالیسان. و شاعیرلر و یازارلار قیقاجی باخیرسان. سنین نظری ن و ایدی ان بیر یئرده دوغرو اولاییلر کی او شاعیرلر و یازارلار، شرف لری ن بیر آقچایا ساتمیش، اؤزوندن آلچاق و اسکیک قولدورلار عؤمور بویو تعریف یازی لرلر و اونلار نوسخه یازی لرلر کی بیر تولکونون باشی اصلان باشینا بنزه ییر او قدر کی او قولدور و قان تۆکنی شوبهه آلیر. بؤیله شاعیرلر و یازارلار، قان سورانلارین بوتؤو قان تۆکمه لری نده و ظولوم لری نده اورتاق اولورلار. موناسیبتلی گون لر شئعیر یازیب اوخویورلار. مومکون سه بیر ده یهرسیز آقچایا و یا اؤتری چیپک اوزره بیله-بیله، اینسانلیغی دانیرلار... آما دوشونجه لی و درده جر یازارلار و شاعیرلر، هر سؤزه، شئعیرده، هایقیریب کوتله لری اویدیرلار، قافالاری ن ایشیق لاندیریرلار. بیلیرسن کی بؤیله شاعیرلر، یازارلار، دوغرو حاق یازاراق، نه قدر سیخینتی لار گؤروب لر... حبسه قاتیلانلار... دارباشیندا چابالایانلار... سورگون و دیدهرگین دوشن لر... من دندی م شاعیرلر و یازارلار کوتله لری ن دردی و کدری له آغلا ییب و اونلارین گولوش لری له گولوب لر آما سن دندی بی ن لر ساتقین سا ظالیم لر گولوش لری له سیرتیلیلار و اونلارین قاش قاباغی ایله قاشلارین چاتیلارسن گرک بو ایکی جه لیک دن هانسی دوغرو و گئچک دی، آبی ریب دوغرو و دوزگون یانا شاسان. هر دؤیوشون بیر حیصه سی قیلینج لا

دوغورولورسا، باشقا حیصه‌سی قلم‌له سونوجلانیر. اونلار خیالا دالیرسا دا، دوغرو باخیرلار، دوغرو گۆرورلر، اونلار دوغولار و دوشونجه‌لر ایچینده یاشایرلار و کوتله‌لرله نفس‌داش، اینجیک‌لری، کدرلری یارامازلیقلاری حیصه‌سیندیر. وشئعی‌لرین و کلمه‌لرین فورماسیندا گۆستریرلر... منجه بیر آزدا اینصاف گره‌کیر... دوغرو و دوزگون یاناشماق... -اولا بیلر ... بلکه‌ده من قانامیشام.

-دوغورودور. سن اینصاف‌سینجا یاناشدین.

-سنجه کتچمیش تکی، اؤزگورلوک کوله‌یی بیرده بیزیم بؤلگه‌میزین ماوی‌سینده، گۆز اریمینده، تارلا چۆل‌لرینده، اوجا داغلاریندا هابئله اینسانلارین اورک چئوره‌سینده اسه‌جک می؟ -موتلو اولماق، دوشونوب و دوغرو دینله‌مک، آلقاق و اوجالیک‌لاری چۆزمک و آنجاق ایناملا یاشاماق اؤنجه سؤیله‌دییم بو گرگین دؤیوش و قیزغین قارشیلیق ازلدن وارسا، یئنه دایناماق. دؤیوش دونیاسیندا چوخ چتین‌لیک وار، اؤلوم، طولوم، حبس، حقارت و داها قان، جان مال باغیشلاماق... آما سن هر حالدا موتلو اولوب بو قیلیقدان دیشاری چیخیب وئجسیزلیک دونیاسیندان قورتاراسان گرک، اؤزونو و اؤزل اؤلچولری ده‌یه‌رسین ایش‌لرله آلداتما‌یاسان او منیم سۆزلریمدن فیکره‌دالیدی. سانکی نه اولورسا اوندا آزدا اولورسا ایتگی بوراخمیشدی. داها ایشیمه گنجیکمیشدیم. ایسته‌مه‌دن آیاغا قالخدیم:

-من ایش یئریمه گتتمه‌لی‌یم. بیر آز دا گنجیکمیشم. گرک بو زامان اوردا اولمالی ایدیم. هر حالدا سنی گۆردوم هم دریندن کۆورلدیم سیخینتی‌یا دوشدوم. هم ایسه اسکی قهرمان قورخماز دوستوم بولماق اوچون چوخ سئویندیم. هله‌لیک گتدیرم. آما سندن گۆروش‌جه‌یم. اؤزللیکجه هر نه‌دن گرک کی سنی بو قیلیقدان چیخارماق اوچون دئییه اوندان اوزاقلادیم. اونون گۆزلری دولوم‌سوندو. یا دا منه اویله گلدی.

بوغازی بیر آز خینولو دئدی:

سن دمه‌دین هاردا اولمالی ایدین. بو گتیش دونیادا ساییسز اینسانلار آراسی سنی ایتیفاق اولراق تاپمیشام. سنله فونوشارکن اؤتن خاطره‌لر، گۆزل گونلر، سانکی او گونلره گتیری قاییتیمیشدیم. هامی‌دان آرتیق بو سویوق شاختالی هاوادا یالینز و یالینز اؤزگورلوک قوخوسون یئنی‌دن دوپوردوم. سن هارا گتتمه‌لی‌سن. آجی و دادلی آیلار... اولماز؟

-داریخما، ایش یئرینه منی دینله، زامانین دارلیغینا گۆره ایندی سنله بو قدر دانیشماغیما داها گونندیم. دوغروسو ایش یئریمه چوخ گنجیکمیشم. هم سویوغون یاندیریجی قیرمانجی کی یاناقلاریمی سانجیردی. آیاقلاریم اوشوردو. هم ایسه سنی بو گۆرکم‌ده بو آخار-باخاردا بو دورومدا گۆرر کن داریخدیم. اگر سن همین یئرده بئش آلتی ساعات دورارسان و منی گۆزله‌یرسن گتیری قایدیب سنلن آرتیق گۆروشوب و بو دورومو چۆزمه‌لی‌ییک

-سنین نه ایشین وار

-هله ایندی سنه آچیق‌لایمام اگر بوندان آرتیق راق گنجیکسم دوغروسو ایشیمی الدن وئرم.

او بو سورغولاری ایره‌لی سورارکن من اوندان ویداعلاشما‌یب آما چاراسیز خوشجا قال دئییه اوزاقلادیم.

بیر آز گنجیکمیشدیم. او قدر حکیم و اخت‌سیر گلرکن مندن گیلینلیدی. او گنجه قافام قاریشمیشدی. هر نه‌یی قاریش‌دیریدیم. هئچ نه‌یی دوغرو و دوزگون یئرینه یئتیره بیلمیردیم. بعضن خسته‌لری اوچ- اوچ و یا دؤرد نفر دؤرد نفر حکیمین اوتاغینا تاپشیریردیم. بعضی ایسه فیکرلره دالارکن، یادیمدان چیخمیردی کی خسته ایدن‌سیر. حکیمین اوداسینا گتدیر. بیر آن دا پاشاییگ و اونون عئیبه‌جر قیافتی و دانیشدیغی سۆزلری و هابئله کتچمیشی یادیمدان چیخمیر. بعضن ائله گلیری کی هممن او قاپی‌نی آچاجاق

ایذن سیز ایچری گیره جک آما اونون کئچمیشی و نه سایاق گوجلو و موتلو یاشاییشی بیر سینما پرده سی کیمی اؤنومه دیرچیلردی و ایندی کی یازیق یاشاماغی... بیر آندا فیکریمدن چکلمیردی. او صمیمی، قانی ایستی، دوشونجه لی و آنلاملی یاردیم ی بیر اینسان. فلک گؤز نه ایشله میش و اونو نه یامان قیلغیا سالمیشدی. کیمسه اونو تانیمیردی. کیمسه بیلمیردی او جیب جیریق پالتارلار ایچینده و او قدر چیرکابلی بیغ-ساققال آلتیندا ایشیق و آیدین بیر قافا یئزله شیب دیزدن گئیش گؤنولو، ایرماقدان دورو دوغوسو و آی ایشیغیندان صاف دوشونجه سی. آما نه قدر یازیق و قاراگون یاشاییر. او زمان، پاشا بیگه بنزر نه قدر اینسانلارکی دینمه دانیشما، موحاکیمه سیز سس سیز سمیرسیز، سورغو-سوال سیز اعدام اولدولار. نه قدر سوچسوز آداملار کی یالینز دوشونجه سوچونا و اؤزگورلوک ماهاناسینا سورگون دوشدولر و کیم لر عائله لری تیفاقلاری داغیلیب، وطندن-تورپاقدان دیدرگین و ایتگین دوشدولر، نه قادا-بلالارکی وطن پرورلیک سوچونا کیم لرین باشینا گلدی. آما من بو سؤزلردن ایره لی دوشمک و پاشابیگی گولونج دورومدان قورتارماق، اونون قیلیغین ده بیشمک، اومودسوزلوقدان ایره لی چکدیرمک... من بو فیکرلرده دالغین، بیردن حکیم یوکسک سسیله سانکی منی یوخودان آیرتدی، چاغیردی. بیر آز دیسکینیب دیلیم توتار-توتماز...

-حکیم جینابلاری نه وار... نه اولموش

حکیم چوخ قورو و قاشقباقلی:

-سنده نه وار، سنه بو آخشام نه اولوب، یئنه گونده کی سایاق، ایشلرینی دوزگون یئرینه ییتیرمیرسن. بو قدر یانلیشلیقلاریندان اوساندم سنه نه لر اولوب، سن بو گئجه باشقا بیر آداسان سانکی قافایان سرت بیر داش ده ییب، قافان لاخلاییب هیر یئرینه بیر دئییرسن علی نی ولی اوخویورسان، ممدی صمد یئرینه ایچری گؤندیرسن آچ قولقلارینی منی دوزگون دینله

اگر صباح آخشام دا بو سایاق یانلیش ایشلر گؤروه سن و هر نه یی قاریش دیرارسان داها بوردا یئرین یوخ آنلادین می؟ یوخسا بیر ده تیکرار سؤیله ییم، خسته لر معروض قالیر چوخ قایدالار ده بییشیر... سن یاخشی بیلیرسن. او قدر بوش بئکار آدم وار کی بو ایش اوچون بلکه ده باش سیندیریر...

دوشوندون مو؟ یوخسا تیکرار آنلادیم؟ اولمایا باشینا هاوا گلیب؟ داها منی یوردون. اونون سرت سؤزلری و دانلاقلاری بیر یاندان پاشا بیگین فیکری بیر یاندان دا او... سینیرلاریمی چوخ کوبود دورومدا پوزدو، بیچاق وورسایدین قانیم داشلاناردی. نئجه دیه لرلر دیشیم -دیشیمی کسیردی آما، حیاتین آجیلیغی و روزگارین قارانیغی و عایله نین آجیلیغی مندن بیر قورخاق پیشیک بزه میشدی و حکیم جنابلاری منه ده بو دورومدا باخیردی. نئیه مک تله سیک یاخینلاشیب اوزومده قان ایزی قالمامیشدی. هم قورخودان هم ایسه حیرصدن... آما چوخ سایقیلی ایدیم. حکیم به ی باغیشلا یین منی، عفو ائین داها تیکرار اولماز. بیر آز یارامازلیغیم وار. اونا گوره بعضی ایشلر ترسینه اولور.

- هر حالدا تیکرار اولماسین. دئییه: اوتاغینا یؤنلیدی.

-تیکرار اولمییاجاق، سسیمی آشاغی گتیریپ پیچیلدایم. هر زمان بو نان کورلارا دوغرو و دوزگون ایش گؤررسن هئچ بیر کره ده تشککور ائتمزلر. سانکی بؤیله سانیرلار بیزیم اوچون بیر گؤره ودی. آما وای او گوندن کی بیر کره ده اولورسا ایشینده ترس اولار. اوندان گل و اونلارین ترس اولرین گؤز. هئچ واخت سنی بیر کره یانلیش اوچون باغیشلامازلار و باجاردیقجا دانلارلار. نه اولورسا حکم لر باشقا بیر قات دیرلار، زنگین، راحت و پول پارا بییه سی. نه اینجیکلیک، نه قاراگون و نه قارا فیکر و راحت سیزلیق. اونلار اوشاقلیق چاغلاریندان قافالارین چالیشدیریب و

حیات سویه‌سینده چابا گۆستریبلر. بیر باغلی چرچیوه‌ده درس اوخوسونلار و گله‌جک ده مقام و پارادان. باشقا هئچ نه یه فیکیرلشمه‌ییب‌لر. حتی بوتون عۆمورلرینده حاکمیت قازتته‌سی اوخومویوبلار. نییه کی بلکه باشلاری قادا بلایا دوشر. یالینز زنگین اولماغا فیکیرلشیبلر. اونا گۆره هر او کیمسه کی اونلارین مال-قاراسینا و زنگینلییینه ضرر وورورسا و زده‌له‌سه، ان بۆیوک و چیرکین دوشمانلاری همین آدمی سانیرلار و هئچ زاماندا اونو باغیشلامازلار. چوخ چتین و دئمک میلیون دا بیر حکیم آیدین فیکیرلی و دوشونجه‌لی اولایبلر. اگر بو ساییدان آرتیق اولورسا بلکه ده مؤجوزه دیر و اینانیلماز بیر دوروم. اونا گۆره ده حکیم به‌ی دیشیدن چیخانی منه ساییدی و راحتجاسینا دانلادی.

داها او گنجه‌ده باشقا گنجه‌لر کیمی زامان داریلیمیشدی. اونلار گنجه ساعات اون بیر یاریم اولور کن، مطبی باغلیب و اون ایکیه یاخین ائولرینه گنتدیبلر. او گنجه یاریم ساعاتدا باشقا گنجه‌لردن آرتیق اؤتوشموشدو. ایستر ایستمز بیر ساعاتا باخدیم بیرده دیشاری یا سای سالدیم. هر یان آخ-آبباغی دوواخ آتیندا، سوکوت جایناغیندا سوسموشدو... قار دنه‌لری پاپا-پاپا یاغما‌ایدی و سوکوت لو بیر گنجه‌ده هاوادا شاختا و سویوق اویبدو. بعضن قار پامپا-پامپاله‌نیردی او قدر کی ایشیق لامپالاری قار تۆکونتوسوندن ایشیق سیز اولوردو. چوخ چتین یولچو گۆزه چارپیردی. آما سوکوت هر یانی بورموشدو. چوخ آزاراق اوتور گنّیدب گلمه‌ده‌ایدی. هر دن بیر، بیر یولچو بلکه ده ایجبارحالد یورویرکن، آیقلاری آلتدا قارلاری ازمه‌ده سوکوت پوزولوردو. آما یئنه سوکوت حاکم ایدی. چوخ یورغون و پوزغون، مطبین قاپی پنجره‌لرینی تیکرار ائدیب هر یئر باش چکیب و باغلیب یولا دوشدوم. آرتیق هر نه‌یین سونوندا اونا فیکیرله‌شیردیم. بیر آندا او یادیمدان چیخماییردی. اونا تاپشیرمیشدیم او چئوره‌ده دایانسین یئنی دن گۆروشه‌جه‌یدیم. دوغروسو من

کۆنوللو اولاراق اونو قارانلیق چیرکلی دورومدان قورتارماق ایسته‌ییردیم. نه اولورسا اونو ایکی اوچ گون قوناق ساخلایب ایلک اؤنجه، قیافتی ده‌ییشیب و جیددی اولاراق اونا ایش بومالی ایدیم. آما ایچیمه بیر تانیلمامیش آغیر و اتاجی بیر حیسس جایناق اتیردی، سینیرلایمدا سانکی قان ترسینه دولانیردی... بیر آز دا بشیم فیرلانیردی او دورومدا، هئچ نه‌یه پاشا بیگ‌دن آرتیق فیکیرلشمیردیم. بیرده تیکرار اولاراق قاپی پنجره‌لری اتدش ائدیب. گۆری دؤمه‌دن. یاواش-یاواش اوزاقلاشدیم. آما سانکی اوره‌بیمین دامارلارین چکیردیبلر. سیخنتی و گیزلی بیر باسقی کۆکسومده تانیلمامیش اینجیک تۆره‌دیردی. قار هله پامپا-پامپا یاغما‌دا ایدی. هر یان سوکوت بویاسی و داریخمالی دورومدا. اؤزومو قهوه‌خانانین یاخینلیغینداکی دار کوچه‌نین باشینا یئتیردیم. آما هئچ کیم گۆزومه ده‌یمه‌دی. بلکه ده پاشا بیگ سویوق شاختا گوجوندن، قهوه‌خانایا سیخلمیشدی. آما قهوه‌خانادا باغلی ایدی. هئچ کیم گنّیدب گلیمیردی. آما بیر آن قاردنه‌لری‌نین آراسیندا، او قدر سوکوت و داریخدیریجی دورومدا بلدییه‌نین مارکالی اوتورون و اوچ-دؤرد اینسانا یاخین آدم اوتورون چئوره‌سینده گۆردوم کی توپلانیلار و بیر دووارین دبیینده اود یان‌دیریلار ایلک اؤنجه بیر آز سئویندیم دئدیم سانکی پاشا بیگ ده بو سویوقدان جان قورتاریب سیجاق اوددان قیدالانیب. یورودوم یئنه یورودوم. او تورا ساری یاخینلاشمیشدیم. چوخ دیققتلی آدمالارا باخدیم. یالینز بلدییه‌نین ایشچی لری ایدی. پاشا بیگ‌دن هئچ ایز گۆرمه‌دیم. دئدیم بلکه باشقا یئر گنّیدب و دوغروسو فیکیرلشیب داها مندن اوزاق دورسون. ماراقلی، تله‌سیک یاخینلاشدیم. آما پاشابیگ دن یئنه اثر و ایز بولمادیم. آما بلدییه ایشچی‌لری اونون باشینا توپلانمیشدیبلر. منی گۆرجک هویوخوب دیسکیندیبلر. آما من ده اونلاری گۆرجک آیقلاریم سانکی قورویوب، قان دامارلاریمدا تیخیلیدی. آیقلاریم قورو شوو تکین دایانندی. نفسیم سایا دوشدو. آنجاق دیلیم

آغزىمدا دوغوشدو. تانرىم بونلار كىم، بلدىه ايشچىلرى گنجەنين بو واختى بوردا نه ايشلىرى وار؟ اورەيىم آمانسىز دۇيونتويە دوشدو؟ نه اولوب؟ بونلار كىم؟ پاشايىگ هاردا؟ دۇرد بئش ساعات پاشا بىگ بوردا اوتورموشدو. قونو نه قدر دانىشمىشدىق بونلار پاشايىگىن اوتوردوغو يئردە اود ياندىرىب توپلانيلار. چوخ نيگران كۆرەليبسە، ماراقلى، آما كدرلى، آياقلايما گوج وئرىب اوزومو يىغىب يىغىشدىرىب اۇنە يورودوم. گۇردويوم اولايىدان چوخ درين هويوخدوم. اوزومدە ايستەمەدن. ايختيارسىز، يوكسك سسىلە باشىما چالار كن هايقىردىم.:

اي واى آما... ائويىم بىخىلدى. دئيه بوغازىم تىكىلدى و ايستر ايستمز، آياقلايىم گوجسوز، يئره بىخىلدىم. او قدر كى بلدىه آدمالارى دىسكىنىب منە سارى گدلىر. هر كىمسە دن بير سس چىخىردى. آما آرايا بىلمىردىم كىم نه دئير و نه ايستىر. آما بيرى سىجاق الينى آلىما قويوب آستا دئدى:

-آى قارداش سنە نه اولدو... بو آدم سانكى آدامىندىر؟ سؤيله سنلە نه ايلگى سى وار؟ قوهومون دو يوخسا دوستون دو مو؟

اونلارين ايرهلى سوردويو سورغودان شوبهەم دوغروسو گزچەيه دۇندو. نه اولورسا پاشابهين باشىندا بلا وار. اونلارين ياردىمى ايله آياغا قالخدىم... شاختا و سويوق كولك، اللىرىندە جان ياندىرىجى قىرمانچ، گنجەنين او واختى آمانسىز يورويوردو. بلکہ دە هر نهىي دوندارىردى. كوچەنين آچىق باشىندا سازاقلى كولك وار گوجوايله قاراپالارين يئره دوشمەمىش فىرلاندىرىب اوزومە چىرپىردى. بير آن سوم دايداندىم. اويدوم. هوروت هوروت پاشا بىگە ساي سالىدىم. پاشا بىگىن جانسىز گۇدەسىنين يانيندا... بلدىه و خستە خاننا ايشچىسى. اونون قوروموش هئىكلىن آمبولانس ايچىنە داشىماق ايستەيىردىلر. او قدر خستە و يورقون و پوزولموش اويدوم كى سانكى هر يئرى قارائلىق گۇروردوم.

گۇزياشلايىمى قورويا بىلمەدىم. سانكى بىلمىردىم و ديهەرلر كىشى آغلاماز... آما او بير اينسان ... بوتۇو نىسگىللى و آجى حياتى ايله نه وارسا هر نهيه سون قويدو... آما دوغروسو ايلر بويو توپلادىغى درد كدرلرله يارالى و غملى كۆكسوندە، داها دىنجهلدى. يوخسوللوق، عدالتسىزلىك ظلوم و ظاليملىرىن زوراكلىقلارى اونو جاندان سالمىشىدى و بو گون داها آرتىق يوخسوللوق، عئيبەجر قيات و اؤلومجول نفس چكىم... داها سونا چاتدى... هر نه دن آرتىق اونون اورەيىندە دولو يوموشاق سئوگى، قافاسىندا دوشونجه دوغو و اينسان كىمى اينسان دا هر زامان درين ايتگى بوراخىردى. او هامى سين بىرلىكدە قاراتورپاغا آپاردى... اونون ظاهىرى گۇركمى كىفير، عئيبەجر، اولورسا دا ايچرىسى اوقدر نجىب، او قدر سئويملى، آما اينسانلار اونا بير دىلنچى شكىلىندە باخىردىلار. نه وارى دۇولتى، نه مال-قاراسى، نه بير دونيا ماليندان كىمسەيه ايرت قالدى. بوتۇو دوغو-دوشونجهلرين اۇزو ايله خالقدان قىسقامادا، داها آپاردى. پاشايىگ سوم-ساكىت سويوق شاختا باسقىسىندان آج اولاركن قوپ-قورور آغاج تكىن بىردن بيره سىنىب بىخىلدى. گۇدەسى خستە، روحو خستە، شاختانين گوجلو سويوغوندان جانين قورتارامادى. حياتين چوخ نىسگىللى دەيىشىدى. اونلار دئدىيىنە گۇره بير كىمسەنى گۇزلەمەدە قهوهخانانين دووارينا دايانىب مورگەلۇلەيەرکن يوخويا دالىب و ايكى ساعات او ساياق سوم سالداش تكىن تىرپنمەدن اورك خستەلييندن حياتين دەيىشىب. آذر آيىنين ۲۷-سىندە دووار دىيىندە... نه قدر گۇزلەنيلمز تصادوف، اونا باخىب و اونون كىمى نازندە و سئويملى اينسان حاجى زاده يادىما دوشدو. هر ايكى اينسان... دوشونجهلى و هر ايكىسى آذر آيىنين...